

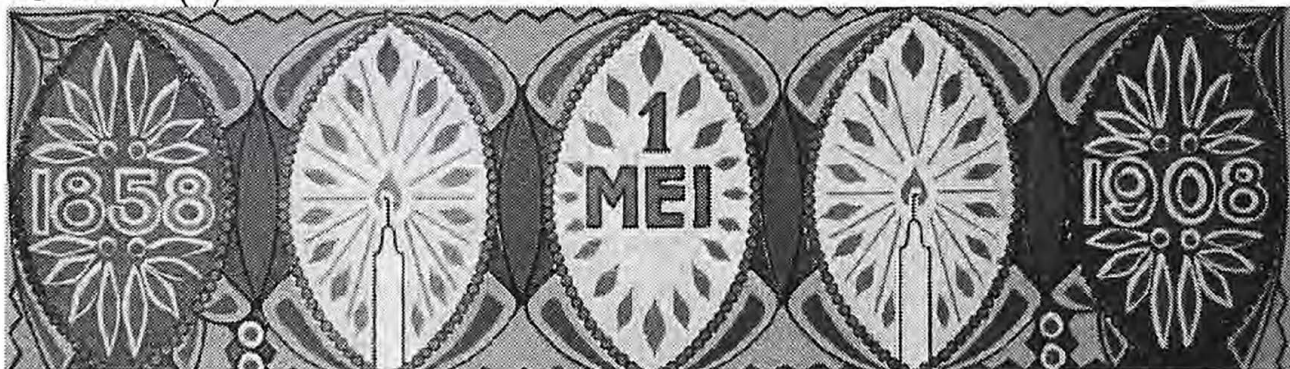
Een sigarenpijp van de jubilerende Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda, 1858-1908

Bert van der Lingen (bertvanderlingen@casema.nl)

Met de uitvinding van de stearinekaars in het eerste kwart van de 19de eeuw, komt er een kwalitatief betere kaars op de markt dan de oorspronkelijke vetkaars. Halverwege de 19e eeuw ontstaan in Nederland fabrieken voor dit nieuwe product waardoor veel traditionele vormen van kaarsenmakerij verdwijnen. In Gouda wordt in 1853 de eerste stearinekaarsenfabriek opgericht. Na aankoop van een nieuw fabricageprocédé in 1858 wordt de productie professioneler aangepakt. In dat jaar wordt het

bedrijf voortgezet als N.V. Stearine Kaarsenfabriek Gouda. In 1899, twee jaar na het bezoek van koningin Wilhelmina, wordt het predikaat "Koninklijk"

verleend. (1)

Afb. 1, Titelblad van het feestprogramma (detail).

Op zondag 26 april 1908 bestaat het bedrijf vijftig jaar. Om dit te vieren wordt op 1 en 2 mei een groot feest gegeven voor personeel en

genodigden. Arbeiders plaatsen vlaggen op de fabrieksgebouwen aan de Schielands Hoge Zeedijk en de fabriekshallen worden versierd met slingers. De feestcommissie bestaat uit het gezamenlijke hoofdpersoneel. Zij moeten het herdenkingsfeest voor werklieden en gasten voorbereiden. Onder het genot van een glas wijn en sigaren worden in de vergaderkamer van het administratiegebouw de rollen van de commissie verdeeld en het feestprogramma opgesteld (afb. 1). De eerste dag van het feest bestaat vooral uit bijeenkomsten van het hoofdpersoneel, speeches en programma's voor genodigden. Op de tweede dag is er een plechtigheid voor het hoofdpersoneel, de werklieden, autoriteiten en overige gasten. De werknemers krijgen op deze dag een extra week loon uitgekeerd.

's Avonds worden in twee zalen van een sociëteit variétévoorstellingen voor de werknemers gehouden. Het feest begint echter al rond half zes wanneer leden van het hoofdpersoneel, in een tent in de tuin *"Bons, Bruidsuikers in een gouden zakje, programma's, eau de cologne in een fraai fleschje, cigaren en pypjes"* uitdelen aan de werklieden. De heren Boot en Leemeyer zijn verantwoordelijk voor de sigaren en de heren Gretser en Zorg delen de pijpjes uit. Daarna begeven de werklieden en gasten zich naar de voorstellingen van het gezelschap van variétékoning Frits van Haarlem, indertijd bekend van het Carré. Na afloop wordt een groots vuurwerk afgestoken waarna er gelegenheid is om te dansen, wat al snel ontaard in een "hossen en springen". Werklieden en gasten worden ruimschoots voorzien van eten en drinken en men zorgde *"dat de vroolyke stemming, indien noodig, door kunstmiddelen werd aangewakkerd"*. Rond een uur wordt het sein tot vertrekken gegeven, waarop men de werklieden al hossende buiten het hek probeert te krijgen. Dit lukt pas als de muzikanten vertrekken. (2)

Afb. 2, Lange hoornsigaar met firmanaam. (Collectie Bert van der Lingen)

In deze periode is het niet ongewoon sigaren of sigarenpijpjes bij speciale gelegenheden cadeau te doen en ook bij wedstrijden en lokale of landelijke evenementen liggen deze voorwerpen op de prijzentafel. De pijpjes die Gretser en Zorg uitdelen aan de werklieden zijn korte hoornvormige sigarenpijpjes van roodbakkende klei met een lengte van 11,3 cm en een hoogte van 3,2 cm. (afb.2) De ketelopening waarin de sigaar steekt bedraagt 1,2 cm. Op de rokerszijde van de ketel staat in reliëf het Goudse wapen en aan de achterzijde het Goudse stadhuis. (afb.3) Links op de steel staat "KON STEARINE KAARSENFABRIEK "GOUDA" en rechts "1858-1908" tussen zes bloempjes.

Het model van deze jubileumpijp is gelijk aan nummer 289 in Catalogus A van de firma P. Goedewaagen & Zoon uit 1906. Dit gladde model, aangeduid als *lange hoornsigaar*, werd in Duitsland verkocht voor 3 gulden per gros. (3) Deze pijpen worden ook voor de toeristenhandel gemaakt, maar zijn dan via een gravering in de pijpenvorm voorzien van het Goudse wapen en stadhuis zoals we ook bij de jubileumpijp zien. Zowel de gladde als de souvenirpijpjes hebben rond de steel een intagliostempel met: "Goedewage Gouda". Vanwege de in de vorm gegraveerde naam van de kaarsenfabrikant is er op de jubileumpijpjes geen ruimte over voor het plaatsen van een stempel met de naam van de pijpenfabrikant.

Afb. 3. Voor / achterzijde

De sigarenpijpjes werden uitgedeeld aan de werklieden en gasten die het jubileumfeest van de kaarsenfabriek bezochten. De diversiteit aan presentjes doet vermoeden

dat de mannelijke werknemers blij werden gemaakt met sigaren en een pijpje en de overige cadeautjes hoofdzakelijk waren bestemd voor het vrouwelijke personeel. Twee jaar voor het jubileum waren er 377 mannen en 262 vrouwen in dienst. Er zijn geen aanwijzingen dat deze pijpjes ook tijdens andere gelegenheden werden uitgedeeld en daarom zal Goedewaagen er niet meer dan ca. 700 van hebben gemaakt. Van eventuele restanten zal men zich kort na het feest of in ieder geval in 1908 hebben ontdaan aangezien ze na het jubileum niet meer actueel waren. Gezien de scherpe graving heeft Goedewaagen voor deze opdracht een nieuwe pijpenvorm gemaakt of laten maken, die slechts kort in gebruik is geweest om deze kleine partij te maken. Mogelijk heeft Goedewaagen de pijpenvorm, vanuit kostenbesparend oogpunt, hergebruikt om de eerder genoemde souvenirpijpjes te maken. Hiertoe hoefde alleen de jubileumtekst verwijderd te worden.

Tijdens het brandproces van het hierboven besproken pijpje was de baktemperatuur niet optimaal, waardoor de rode klei is overgegaan in lichtbruin tot roodbruin. Mogelijk is het vanwege deze afwijkende kleur nooit in handen van de kaarsenfabriek geweest. Immers tijdens een dergelijk groots feest waar kosten nog moeite werden gespaard, deelde men geen misbaksels uit aan personeel en gasten. Het pijpje is ongerookt en het is de vraag in hoeverre dit jubileum artikel daadwerkelijk werd gebruikt als instrument om sigaren te roken. Mogelijk verdwenen dergelijke pijpjes kort na ontvangst als aandenken in een doosje in de kast of op zolder.

Bronnen:

- 1 A.P. Hoekstra, *Inventaris van de archieven van de N.V. Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda-Apollo (1853) 1858 - 1960 (1969)*. Gouda, 1987 (inleiding).
- 2 Streekarchief Hollands Midden, Gouda. Ac-code 270, Archief N.V. Koninklijke Stearine Kaarsenfabriek Gouda-Apollo/Uniqema BV. Inv.nr. 259, Programma en verslag van de feestviering ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan. Gouda, 1908.
- 3 D.H. Duco, *Firma P. Goedewaagen & Zoon: Fabrikantencatalogus uit 1906 voorzien van historische inleiding en verklarend naamregister*. Amsterdam, 2000, p.49 en Catalogus A, p.27

**Herdenkingspijpe van de Koninklijke Stearine
Kaarsenfabriek in Gouda (1858 – 1908)
Zie artikel op pagina 2194**

**Een van de pijpen-
koppen die hoort
bij de driekoppige
presentatiepijp.
Onduidelijk is wie
de afgebeelde
persoon is, maar
het moet haast wel
iemand zijn van
vorstelijke huize
gezien de kroon op
het hoofd.
Zie voor meer
details artikel op
pagina 2198**